

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OILA KODEKSIDA ALIMENT TUSHUNCHASI, ALIMENT MAJBURIYATLARI VA ULARNING TURLARI

IV Surxondaryo akademik litseyi

Huquqshunoslik fani o‘qituvchisi

Ko‘chkinova Adolat Gulmurod qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada aliment tushunchasi, aliment majburiyatlari, aliment turlari, aliment miqdori, alimentni kamaytirish, alimentni tugatish, alimentni to‘lash tartibi, aliment javobgarligi bayon etiladi.

Kalit so‘zlar: Aliment, javobgarlik, jarima, majburiyat, qonun, huquqbuzarlik, kodeks, mehnatga layoqatsizlik, norma.

1. Aliment tushunchasi va normativ bazasi

Aliment – bu ota-ona yoki sobiq er-xotin holatlarida voyaga etmagan yoki mehnatga layoqatsiz bolalar hamda ba’zi holatlarda sobiq turmush o‘rtog‘ining moddiy ta’minoti uchun qonuniy tarzda ta’minot berish majburiyatidir.

Bu normalar Oila kodeksi 5-bo‘limida (96–119-moddalar) belgilangan

Normativ-huquqiy asos

Oila kodeksi moddalarida

* **96-modda** : ota-ona voyaga etmagan bolalariga moddiy ta’minot berishi shart, ixtiyoriy bo‘lmasa sud orqali aliment undiriladi ([qaraqalpaqstan.sud.uz][1]).

* **97-modda** : ota-onalar aliment majburiyatlarini teng ravishda bo‘lishlari kerak .

* **98–99-moddalar**¹: bolalar soniga qarab aliment miqdorini ulushda belgilaydi – 1 bola uchun $\frac{1}{4}$, 2 bola uchun $\frac{1}{3}$, 3+ bola uchun $\frac{1}{2}$ ish haqi yoki boshqa daromaddan ([qaraqalpaqstan.sud.uz][1]).

* **100-modda**²: voyaga yetgan, lekin mehnatga layoqatsiz yoki moddiy muhtoj bola uchun ham aliment belgilanishi mumkin ([civil.uz][2]).

* **104-modda**³: aliment har qanday manbadan olinadi (chetdagi daromadlar, natura, pul) va konvertatsiya kelish kunidagi rasmiy kurs bo'yicha hisoblanadi ([advice.uz][3]).

* **105-modda**⁴: aliment miqdorini kamaytirish uchun quyidagi shartlar mavjud: boshqa voyaga etmagan bolasi bo'lsa, nogironligi bo'lsa yoki aliment oluvchi mustaqil daromadli bo'lsa ([advice.uz][3]).

* **115-modda**⁵: agar umumiy aliment miqdori qonuniy chegarani oshsa, sud uni moslashtirishi mumkin ([civil.uz][4]).

* **132-modda**⁶: notarial tasdiqlangan aliment kelishuvi davlat boji 1 % sifatida to'lanadi; majburiy ijro hujjatiga tenglashtiriladi ([norma.uz][5]).

* **135-modda**⁷: ish beruvchidan alimentni ushlab qolish tartibi belgilangan ([huquqburch.uz][6]).

* **136-modda**⁸: aliment sudga ariza berilgan kundan boshlab undirila boshlanadi .

* **142-modda**⁹: kechiktirilgan aliment summasi uchun neustoyka (penya) har kun o'n foiz hisoblanadi ([huquqburch.uz][7]).

* **139-modda**¹⁰ va MJTK 47⁴–47⁵-moddalari: alimentni ikki oy davomida to'lamasa, ma'muriy va jinoiy jazolar mumkin – qamoq, jamoat ishlari yoki jarima, keyinchalik jinoiy javobgarlik bilan ([yuristpro.uz][8]).

Aliment turlari va to'lov tartibi

Aliment turlari

* ****Voyaga yetmagan bolalar uchun**** – ulush yoki qat'iy summa. Sud yakkamarom ulush miqdorini aniqlaydi.

* ****Voyaga yetgan, lekin mehnatga layoqatsiz yoki muhtoj bolalar uchun**** – ota-ona roziligi bilan yoki sud aralashuvi orqali to'lanadi (OK 100-modda)

* ****Sobiq turmush o'rtog'i uchun**** – sud qarori asosida qat'iy summada belgilanishi mumkin (OK 119-modda).

Aliment miqdorini kamaytirish va tugatilishi

Sud aliment miqdorini kamaytirishi mumkin agar:

- * To'lovchining boshqa voyaga yetmagan bolalari mavjud bo'lsa;
- * To'lovchi nogironlikka duchor bo'lsa yoki moddiy qiyinchilikda bo'lsa;
- * Aliment oluvchi mustaqil daromadga ega bo'lsa;
- * Bola davlat yoki nodavlat muassasasida to'liq ta'minlangan bo'lsa

Tugatish

Aliment quyidagi hollarda tugatiladi:

- * Bola voyaga yetganida yoki fuqarolik layoqati to'liq bo'lganda;

* Bola farzandlikka olinib ketganida;

* Sobiq turmush o'rtog'i yangi nikohga kirganda (agar yordamga muhtoj bo'lmasa);

* To'lovchi yoki oluvchi vafot etsa;

* Shartnoma muddati tugaganda.

Ijro va javobgarlik

* Aliment undirish bo'yicha sud qarorlari va notarial kelishuvlar zudlik bilan ijro qilinadi (OK 130–136-moddalar)

* **Neustoyka**: har kun o'n foiz, chin talafotni ham undirish mumkin (OK 142-modda).

* **Ma'muriy javobgarlik**: ikki oy to'lanmasa, qamoq (15 kun) yoki jamoat ishi, yoki bazaviy hisoblash miqdorining 20 baravari miqdorida jarima .

* **Jinoiy javobgarlik**: ma'muriy jazo olgan shaxs bir yil ichida yana aliment to'lamasa – jinoiy javobgarlik (122-modda) (axloq tuzatish yoki bir yilgacha qamalishi mumkin).

Voyaga yetmagan bolalar uchun: agar ota-ona o'zaro kelishmagan bo'lsa, undirish:

1 bola uchun – 25 % ish haqi/daromaddan

2 bola uchun – 33 %

3 va undan ortiq bola uchun – 50 %

— Har bir bola uchun aliment minimum mehnatga haq to‘lash eng kam miqdorining kamida 26,5 % bo‘lishi shart.

Voyaga yetgan mehnatga layoqatsiz bolalar uchun (101-modda): sud aliment miqdorini mod-ohči-oilaviy holatga qarab qat’iy summada belgilaydi .

Sobiq turmush o‘rtog‘iga aliment (119-modda): ham xuddi shunday – sud qarori asosida qat’iy summada ta’minlanadi .

Aliment miqdorini kamaytirish va ozod qilish

O‘zbek qonunchiligiga muvofiq, aliment miqdori yoki to‘lash majburiyati sud orqali kamaytirilishi yoki bekor qilinishi mumkin, agar: To‘lovchining boshqa voyaga etmagan farzandlari mavjud bo‘lib, ularning moddiy ta’minoti buzilsa; To‘lovchi nogiron yoki og‘ir moddiy holatda bo‘lsa; Aliment oluvchi mustaqil daromadga ega bo‘lsa; Bola davlat yoki nodavlat muassasasida to‘liq ta’minlangan bo‘lsa.

– Moddiy sharoit yomonlashganda, to‘lovchining arizasiga binoan sud qaror chiqaradi.

Aliment majburiyatining tugatilishi

Sud tartibida undirilayotgan aliment quyidagi hollarda tugatiladi:

Bola voyaga yetganda yoki to‘la fuqarolik layoqatiga ega bo‘lganda;

Farzand farzandlikka olinganda;

Aliment oluvchi mehnatga layoqatsiz holatdan chiqarilganda;

Sobiq er/xotin yangi nikohga kirganda (agar ular yordamga muhtoj bo‘lmasa);

Biror tomon yoki aliment oluvchi vafot etganda;

Shartnoma yoki kelishuv muddati tugaganda.

Alimentni qoldirish – javobgarlik

O‘z vaqtida aliment to‘lanmaganda, kechiktirilgan summaning har kuniga 10 % neustoyka (jarima) olinadi. Bundan tashqari, aliment to‘lovchisi:

Ma’muriy yoki jinoyat javobgarligiga tortilishi mumkin (ota-onalik huquqidan mahrum etish ham mumkin);

Aliment to‘lovchi daromadi yoki mulkini yashirsa, ijro organlariga ma’lumot bermasa – javobgarlikka tortiladi.

Xulosa .O‘zbekistonda aliment – qonun bilan himoyalangan ijtimoiy huquq bo‘lib, u turli vaziyatlarda (bolalarga, sobiq turmush o‘rtog‘iga) sud orqali belgilanishi mumkin. Miqdor va davomiyligi Kodeksdagi aniq moddalarga tayangan. To‘lovchi yoki oluvchi holati og‘irlashsa, sud aralashuvi bilan miqdor o‘zgaradi. Taqiqlanmagan to‘lovlarda esa aniq jarima va jazo choralari mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Oila kodeksi (96–119-moddalar) va sud amaliyoti bo‘yicha Plenum qarorlari** ([qaraqalpaqstan.sud.uz][1])
2. Civil.uz – «Aliment miqdorini kamaytirish mumkinmi?» ([civil.uz][6])
3. Advice.uz – «Aliment majburiyatlari va ularning tugatilishi» ([advice.uz][8])
4. Gov.uz – «Alimentni kamaytirish yoki ozod qilish»
5. Ombudsman.uz – aliment miqdorining kamida 26,5 % bo‘lishi talabi ([ombudsman.uz][3])
6. Yuz.uz – «Aliment miqdorlari qanday belgilanadi?» (